

KJAK

Opið bræv til løgtingið og landsstýrið

Demokratiska undirskotið í Føroyum hevur víst seg at vera stórt og vaksandi.

Fjølmiðlarnir hava avdúkað brot á allar fyrisitingarreglur, men eingin í landsstýrinum tekur ábyrgd, og samgongumeirlutin ger einki við málið. Hetta er óhaldbært, og vit mugu øll taka tøk, fólkaræðinum at frama. Tingfólk, serliga í samgonguni mugu alment siga sína hugsan um hesar spurningar.

Kjartan Hoydal

kjartanhoy@gmail.com

Vanliga havi eg ta fatan, at politisk orðaskifti ikki skulu vera um persónar, men um politisk mál. Málini og yvirskipaðu karmarnir um skilagott politiskt arbeiði, sum miða ímóti at loysa grundleggjandi trupulleikar í samfelagnum, dygg fyrisiting og virðing fyri demokratiskum reglum og rættartrygd hava týðning. Partapolitisk atlit og royndirnar hjá einstaklingum at verða afturvaldir hava minni áhuga.

Tað kunnu tó vera tíðir, har tað ikki ber til at halda hesa meginreglu. Júst nú eru vit í tilílkari tíð. Fyrisitingarlaga óskilið og rumblið, sum hevur valdað, síðani núverandi samgonga tók við, krevur skarpari lút enn fólkaligar greiningar av málum.

Eftir kreppuna í nítiárunum lærdu føroyingar, hin harða vegin, hvussu langt eitt samfelag kann fara av leið, um einki vigar ímóti maktini. Vantandi javnvág og eftirlit við føroysku politisku skipanini var til almiklan skaða fyri samfelagið og fólkið í Føroyum.

Soleiðis nýttist ikki at vera

Í nógvum londum eru skipanir, sum royna at tálma valdið hjá einum politiskum stovni. Onkustaðni tvey ting ella hús, sum bæði skulu samtykkja lógir. Eisini dómstólar, sum kunnu taka upp lógaruppskot og politiskar avgerðir, um tey stríða móti stjórnarskipanini ella vanligum lógarsíði og rætti. Eisini er nógvastaðni móguleikin at leggja mál út til fólkaatkvøðu.

Einki av hesum finst í Føroyum enn, men í uppskotinum til nýggja stjórnarskipan, sum løgtingið hevur

ligið á nú í nógv ár, eru skipanir og móguleikar at fáa betri eftirlit við politisku skipanini og móguleikar at tryggja minnilutum rættartrygd. Løgtingið hevur ligið á hesum máli í nógv ár.

Vit vunnu valið, so nú ráða vit - tit taptu, so haldið tit kjaft!

Hetta varð hugburðurin í nýggju ABDH-samgonguni eftir valið í november 2011. Hetta varð sagt av leiðandi politikarum, og hetta hevur verið arbeidslagið í fleiri, skjótum og skitnum politiskum avgerðum, sum eru settar í verk uttan virðing fyri greiniligari lýsing av málum og veruligum hoyringum. Hetta er prógv um stóra demokratiska undirskotið og vantandi demokratiska medvitið hjá teimum ráðandi.

Ein yvirlýsing frá norðurlanda yrkisfeløgnum fyri starvsfólk hjá tí almenna lýsir gongdina. Gongdin er ikki serstøk fyri Føroyar, men sæst í hinum Norðurlöndunum og í ríku londunum yvirhøvur. Í yvirlýsingini verður stóðan í Føroyum lýst soleiðis:

“Í Føroyum hava vit merkt fleiri álvarsamar broytingar seinastu tíðina. Ógvuslig skattabroyting við at undanskatta og seta í gildi felagsskatt fór fram í bráðum skundi og uttan stundir og vilja til greiningar og uttan atlit til tey hørðu mótmælini. Flatskatturin og minkaða skattainnkrevjingin gera í sær eitt skeivt býti og bera vælferðarsamfelagið og almenna geiran veikari..... Nú uppliva vit beinleiðis avtøku av týðningarmiklum eftirlitsstovni og demokratiskar spælireglur verða litilsvirdar”

Eitt annað dømi um, hvussu farið verður fram, er lógin um broyting í løgtingslóg nr. 13. frá 21. mai 1954 um býarskipanir og byggisamtyktir, har vanlig rættartrygd kann verða sett til viks, um privat feløg eru nógv stór og forvinna so nógvan pening, at tað ikki verður hildið at vera móguligt at viðgera teirra viðurskifti eftir góðum fyrisitingarsíði. Áhugamálini hjá øðrum, sum ikki eiga so nógvan pening, mugu tá víkja. Hendan

undirbrotligheitin hjá samgonguni fyri seráhugamálum er tess meira láturlig, tí hetta varð gjørt fyri at loysa ein trupulleika, sum partarnir í málinum lættliga kundi loyst sjálvir.

Verandi stýrisskipanarlóg verður ikki hildin – skil er ikki á landsstýris- og lögtingsarbeiðinum

Stýrisskipanarlógin frá 1996 royndi at fáa í lag javnvág millum lóggevandi og útinndandi valdið. Eftir gomlu stýrisskipanarlógini frá 1948 var eingin greiður skilnaður millum hesi bæði vald. Umsitingarligar avgerðir vóru í stórum tali tiknar í lögtingsnevndum, og ábyrgdin hjá landsstýrismonnum var kollegial, altso í felag. Sostatt var ringt at ábyrgda einstøkum landsstýris- ella lögtingsfólki fyri politiskar avgerðir.

Men, sum tíðin er liðin, er løgtingið dottið aftur á gamla skeiva lagið, og tað sama er hent í landsstýrinum.

Greflig dømi um, at stýrisskipanarlógin ikki verður vird, eru figgjarlógarviðgerðir, har figgjarnevndin ikki virðir hinar lögtingsnevndirnar og heldur ikki politisku ábyrgdina hjá landsstýrismanninum í figgjararmálum. Figgjarnevndin broytir ofta sjálv í figgjarlógini. Tað rætta er sjálvandi, at figgjarnevndin sendir figgjarlógina aftur til landsstýrið við kravi um, at at broytingar verða framdar á ymiskum postum.

Eitt nýggjari og sera grefligt dømi var “makrelbólkurin”, har løgmaður, formaðurin í figgjarnevndini og floksformenn vóru beinleiðis innblandaðir í fyrisitingarligar avgerðir á fiskivinnuøkinum.

Lógir, sum veruliga broyta sosialu kontraktina (flat-skattur, skatting av eftirlønarinngjöldum, krav um inngjald til eftirlønir, men ikki restin av eftirlønareforminum) eru skrumblað ígjøgnum uttan neyðugu hoyringarnar og politisku viðgerðina. Eftirlitsstovnar og aðalráð eru tikin av við umberingini “rationalisering”, og hetta móti allari fakligari ráðgeving.

Ásetingin um, at løgmaður ikki skal umsita málsøki (hvør skal tá hava eftirlit við honum?) verður regluliga brotin. Eftirlitið hjá løgmanni við, at hvørt einstakt landsstýrisfólk situr fyri sínum málsøki á lógligan og fullgóðan hátt, er tilvildarligt og óskipað.

Kanska mest ræðandi var avgerðin í 2010 at avtaka tvingaða lógareftirlitið í Tinganesi.

Tað, sum er neyðugt at gera fyri sum skjótast at steðga spilluni, sum er komin í hjá landsins myndugleikum, er at samtykkja stjórnarskipanaruppskotið skjótast gjørligt. Hetta fer í minsta lagi at gera tað móguligt at krevja eitt mál til fólkaatkvøðu, bæði í løgtinginum og helst eisini við at savna undirskriftir millum veljararnar. Eisini eiga mannagongdir at verða skipaðir fyri at leggja bæði lógaruppskot og týðandi umsitingarligar avgerðir fyri serligan rætt. Løgtingið hevur bølt á hesum máli nú í nógv ár. Málið má takast frá løgtinginum og út millum fólk til viðgera.

Sterkar fakligar røddir

Greinar í bløðunum og viðmerkingar á fundum hjá Kristinu Samuelsen, lögfrøðingi, Hallberu West, stjórnamálafrøðingi og Bárður Larsen, lögfrøðingi, samrøður við Halgir Winther Poulsen, advokati, í KVF, ein “masterclass” í fyrisitingar-rætti hjá Kára á Rógvi, doktara í lögfrøði í sendingini hjá KVF “Radarin”, hava greitt víst á, at allar fyrisitingarreglur eru settar til viks í tunnilsmálinum og ikki bara har.

Samstundis verður tað greitt, at miðfyrisitingin ikki er før fyri at standa ímóti landsstýrisfólki, ið eru so altrá eftir at fáa politisk mál ígjøgnum, at tey seta til viks alment innlit og fyrisitingarreglur. Málsviðgerðin av lógaruppskotum er tilvildarlig og stendur ikki mál við tað vit mugu krevja í einum nútímans fólkaræði. Avleiðingar av lógaruppskotum eru vanliga alt ov illa lýstar og løgtingið tekur tí avgerðir uttan hava fullan kunnleika um málini.

Dimmalætting hevur í fleiri oddagreinum seinast í august og fyrst í september víst á, at miðfyrisitingin svikur sínar skyldur í málum av hesum slag. (* Tær sterku fakligu røddirnar eru saman-fataðar niðanfyri).

Tingfólk og landsstýrisfólk mugu svara

Nú er tíð at tala at teimum fólkaavvaldu og teimum í landsstýrinum, sum lata hetta um seg ganga.

Vit mugu krevja, at limirnir í formansskapurin í løgtinginum, allir lögtingslimir í samgonguna og landsstýrisfólki siga sína hugsan um fólkaræðið og um hví tær reglur, teir sjálvir hava samtykt sum karmar um politiska lívið, ikki vera hildnar.

Tey eru:

Jógvan á Lakjuni, Alfred Olsen, Gerhard Lognberg og Páll á Reynatúgvu.

Helgi Abrahamsen, Edva Jacobsen, Eivin Jacobsen, Reimund Langgaard, Jóna Mariusardóttir Mortensen, Bárður á Steig Nielsen, Rósa Samuelsen, Bill Justinussen, Jenis av Rana, Bjarni Djurholm, Elsebeth Mercedis Gunnleygsdóttur, Rodmundur Nielsen, Brandur Sandoy, Hanus Samró, Joen Magnus Rasmussen, Jákup Mikkelsen, Janus Rein, Kári Højgaard

Kaj Leo Holm Johannesen, Johan Dahl, Karsten Hansen, Bjørn Kalsø, Jørgen Niclasen, Jacob Vestergaard, Annika Olsen,

*Fylgiskjal til opið bræv

Sterku fakligu røddirnar

Bárður Larsen, lögfrøðingur.

Bárður Larsen, lögfrøðingur, hevur arbeitt nógv við, hvussu grundlógir ella stjórnarskipanir verða broyttar. Hann vísir á, at spurningurin er fakliga torførur og hartil litið fakliga greinaður. Hann sigur í grein í bløðunum, at hóast hetta, so:

“.... er stór undirtøka fyri, at í minsta lagi try element mugu vera í einum grundleggjandi skjali, skal hetta kunna metast sum

grundlóg ella stjórnarskipan. Reglur mugu nevnliga sum tað minsta vera um:

- 1) stýrisskipan,
- 2) borgarans rættindi og
- 3) ein lýsing av grundleggjandi virðum, ið fólkið tekur undir við”

Av hesum trimum pørtum hevur føroyska stýrisskipanarlógin einki um borgarans rættindi og einki um grundleggjandi virði. Danska grundlógin er fólkaræðiliga ivingarsom, - tó hevur hon eina rættindadeild, men sigur Bárður:

“.....mannarættindini í ríkisgrundlógini eru fátøk og ófullgigjað í mun til ta verju, sum einstaklingurin fær í mongum modernaðum grundlógum og manna-rættindaskjølum. Tey taka hartil ikki atlit til serføroysk viðurskifti”

Kristina Samuelsen, lögfrøðingur

Hevði nú vóna, at onkur fór at spyrja løgmansstjóran, hvat hon helt, at man kann gera fyri at sleppa undan hesi ónøgd við arbeidslagnum hjá landsstýrinum eina aðru ferð. Tá tað framvegis ikki tykist finnast aðrar loysnir, enn at ofta ein landsstýrismann, havi eg hug at koma við nøkrum hugskotum!

Kennir nakar nakran embætismann, sum er komin styrktur fram á síni starvsleið við at gera vart við seg, ímóti politiskum ætlanum? Hvussu leingi kunnu vit vænta, at embætisfólk vilja standa fram sum embætisfólkini á Gjaldstovuni og Landsverk nú hava gjørt?

Er nakar, sum kann tryggja, at tað kann loysa seg hjá embætisfólki at gera vart við seg og geva politisku skipanini eitt fakligt mótspæl? Ella í øllum førum, at tað ikki fær neiligar avleiðingar fyri viðkomandi?

Hava vit ikki løgmansstjórar og aðalstjórar, sum kunnu geva hesum embætis-